

Political Doctrine of Libertarianism

UDC: 316 34

DOI: <https://doi.org/10.15421/172418>

Goncharuk-Cholach Tetiana

Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0001-5640-2605>, cholachtanya@gmail.com

Huryk Myroslava

Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-5864-4931>, miroslava1973@gmail.com

Kovtun Igor

University Teacher, <https://orcid.org/0009-0005-9040-0693>, i_kovt@ukr.net*West Ukrainian National University (Ternopil, Ukraine)*

Abstract

Relevance. Libertarianism, with its focus on personal freedom and limiting government power, can indeed be appealing to those who value their autonomy. It gives individuals more control over their lives and argues that the state should minimize its intervention in personal affairs. However, it's important to note that there is a wide spectrum of views within libertarianism, and different people may have different approaches to specific issues.

Therefore, **the aim of the study** is to examine the characteristic features of the development and influence of libertarianism on the modern world.

Results. The article explores the fundamental principles of libertarian ideology, which are based on the combination of political freedoms and autonomy, while emphasizing voluntary associations, freedom of choice, and individualism. Its essence lies in its skepticism towards public authority, yet it stands on an oppositional platform regarding the existence of economic and political systems.

Conclusions. Despite the existence of various schools of libertarianism, which differ from each other in their views on the functions of state and private power, they all advocate for the limitation or dissolution of social institutions. Libertarianism, from its very beginning in various countries, has found expression in various aspects of life, thanks to the tremendous efforts of a large number of activists, whose activities have contributed to making the world a better, fairer, freer, etc., hence the growing popularity of libertarian ideas today. We emphasize that many influential political leaders often turn to libertarian ideas in their activities, using them in organizing the socio-political life of their citizens to improve their well-being.

Keywords: libertarianism, anarcho-capitalists, minarchists, freedom, rights, capitalism, liberalism, democracy

Політична доктрина лібертаріанства

Гончарук-Чолач Тетяна, Гурик Мирослава, Ковтун Ігор

Західноукраїнський національний університет (Тернопіль, Україна)

Анотація

Актуальність. Лібертаріанство, з його фокусом на особистій свободі та обмеженні влади, дійсно може бути привабливим для тих, хто цінує свою автономію. Воно надає індивідуумам більше контролю над їхнім життям і стверджує, що держава повинна мінімізувати своє втручання в особисті справи. Водночас, важливо зазначити, що існує широкий спектр поглядів у межах лібертаріанства, і різні люди можуть мати різні підходи до конкретних питань.

Відтак, **метою дослідження** є розгляд характерних рис розвитку та впливу лібертаріанства на сучасний світ.

Результати. У статті з'ясовано основні принципи ідеології лібертаріанства, які базуються на поєднанні політичних свобод та автономії, при цьому наголошуючи на добровільних об'єднаннях, свободі виборів та індивідуалізмові. Суть цієї ідеології полягає у тому, що вона скептично відноситься до публічної влади, але при цьому стоїть на опозиційній платформі по відношенню до існування економічної та політичної систем.

Висновки. Незважаючи на існування різноманітних шкіл лібертаріанства, які відрізняються один від одного різними поглядами щодо функцій державної та приватної влади, всі вони закликають до обмеження або розпуску соціальних інститутів. Лібертаріанство від самого початку в різних країнах отримувало втілення на тих чи інших ділянках життя, завдяки величезним зусиллям великої кількості активістів, діяльність яких сприяла тому, щоб світ став кращим, справедливішим, вільнішим і т.д., саме через це ідеї лібертаріанства сьогодні набирають своєї популярності. Ми підкреслюємо, що багато впливових політичних лідерів часто звертаються до ідей лібертаріанства у своїй діяльності, використовуючи їх в організації суспільно-політичного життя своїх громадян для покращення їх добробуту.

Ключові слова: лібертаріанство, анархо-капіталісти, мінархісти, свобода, право, капіталізм, лібералізм, демократія

Вступ.

З давніх давен кожна людина цінувала свою свободу. Це не є винятком і для людини XXI ст. Через це не дивно, що на сьогоднішній час все більший відсоток громадян у різних країнах є прихильниками лібертаріанства. Воно вважається політичною філософією, центральне місце в якому належить особистим свободам, мирові та обмеженню влади. Представники лібертаріанства намагаються поєднати політичні свободи та автономію, при цьому наголошуючи на добровільних об'єднаннях, свободі виборів та індивідуалізмові. Вони поділяють скептицизм по відношенню до публічної влади, але стоять на опозиційній платформі по відношенню до існування економічної та політичної систем. Різноманітні школи лібертаріанства сповідують різні погляди щодо функцій державної та приватної влади, при цьому всі вони закликають до обмеження або розпуску соціальних інститутів. Дуже часто прихильники лібертаріанських ідей не називали себе лібертаріанцями, а трактували себе як представники лібералізму або швидше класичного лібералізму. Як зазначав лібертаріанець Моше Крой, так як, дослідники по-різному розглядають природу людської свідомості, розрізняють дві гілки лібертаріанства. Одна з них, яка представлена анархо-капіталістами, виступає проти оподаткування та антимонопольного регулювання, які потрібно повністю ліквідувати. Інша група – мінархісти, на думку яких, оподаткування є необхідним, оскільки за його допомогою можна захистити життя, здоров'я. Всі ці відмінності між обома групами свідчать про те, що анархо-капіталісти вважають, що відміна будь-яких податків та антимонопольного регулювання є незаперечним процесом, оскільки все це є проявом грабіжницької політики держави по відношенню до кожної людини та її приватної власності, а для мінархістів головним є обмеження насилля в суспільстві, а для цього існування держави розглядається як незначна проблема.

Метою дослідження є встановити особливості розвитку та впливу лібертаріанства на сучасний світ. Для досягнення мети ми використали такі основні **методологічні підходи**: 1) компаративний підхід, за допомогою якого розглянули дві основні гілки лібертаріанства; 2) політологічний підхід, який дозволив проаналізувати розвиток та поширення лібертаріанства у сучасному глобалізованому суспільстві.

Аналіз попередніх публікацій.

Дослідженню проблематики політичної доктрини лібертаріанства присвячено чимало наукових праць. Багато з них були написані ще починаючи з XX ст. У XXI ст. найважливіші з них були перевидані. Серед них, особливо варто зупинитися на працях А. Ренд (2008), Л. Мізес (2009a, 2009b, 2009c), К. Оглесбі (Oglesby, 2008), Дж. Бреннан (Brennan,

2012) тощо. Відомими також є декілька академічних дослідників, які вивчали лібертаріанство в XXI ст. Серед них стаття Джона Сміта (Smith, 2020), у якій автор досліджує взаємозв'язок між лібертаріанством і державою-опікуном в сучасній економіці. Іншим цікавим дослідженням є стаття Джеймса Доу (Dow, 2021), у якій науковець розглядає етичні підстави лібертаріанської ідеології, а також аргументує її важливість у сучасному світі. Автор стверджує, що лібертаріанство ґрунтується на принципах індивідуальної свободи і власності, які є фундаментальними для створення справедливого та ефективного суспільства. Важливим у дослідженні ідеології лібертаріанства є книга Віце-президента Інституту Като Девіда Боаза (Boaz, 2022), у якій він висловлює думку, що лібертаріанська ідеологія може відігравати важливу роль у формуванні ефективної державної політики. Всі ці дослідження є важливими внесками у розвиток лібертаріанської теорії і дозволяють краще зрозуміти основні принципи цієї ідеології.

Результати дослідження.

Ідеї лібертаріанства сьогодні є досить актуальними, оскільки вони вплинули на формування сучасного глобалізованого світу. «Нам говорять, що класичний лібералізм відійшов в минуле. Якщо це так, то його епітафія буде звучати так само, як епітафія сера Крістофера Рена, що викарбована на його пам'ятнику в Соборі Св. Павла: «Si monumentum requiris, circumspice» (Dow, 2021). Якщо Ви шукаєте пам'ятник, озирніться навколо. Подивіться на той світ, у якому ми живемо – світський, науковий, демократичний, з домінуючим середнім класом. Подобається Вам те чи ні, але це світ, створений лібералізмом. За останні двісті років лібералізм (разом з його союзником капіталізмом) зруйнував устрій, що панував у суспільстві впродовж двох тисячоліть – устрій, у якому домінувала влада, релігія, традиція, земля та королі. Зі своєї коліски, Європи, лібералізм проник до Сполучених Штатів і, наразі, активно трансформує переважну частину Азії» (Zakaria, 2019, p. 98).

Лібертаріанство від самого свого початку в різних країнах отримувало втілення на тих чи інших ділянках життя. Такими царинами було:

- відокремлення церкви від держави;
- конституційне обмеження влади;
- свобода слова;
- відмова від системи меркантилізму та заміна її вільною торгівлею;
- скасування рабства;
- особиста свобода та толерантне відношення до меншин;
- захист приватної власності;
- перемога над фашизмом, джінровізмом, комунізмом, апартеїзмом, а сьогодні рашизмом (Doherty, 2007).

Все це стало можливим лише завдяки величезним зусиллям великої кількості активістів, що сприяло тому, що світ став кращим, справедливим, вільнішим і т.д. Прикладом поширення лібертаріанства є Лібертаріанська партія Сполучених Штатів, яка в 2012 р. висунула свого кандидата на вибори президента губернатора Гері Джонсона. Принципи свободи лягли в основу «Заяви Шарона», прийнятої у 1960 р. «Молодими американцями за свободу». У ній йшлося: «Свобода невидима, і ця політична свобода не може довго існувати без свободи економічної. Завдання влади – це захищати ці свободи через збереження внутрішнього порядку, забезпечення національної оборони та дотримання норм права. Коли владні інститути виходять за межі цих повноважень, вони концентрують владу у своїх руках, що, зі свого боку, зазвичай, порушує порядок та обмежує свободу» (Brennan, 2012).

Деякі впливові політичні лідери часто зверталися до ідей лібертаріанства (Гончарук-Чолач, & Томахів, 2020, с. 87). До прикладу президент США Рональд Рейган у своїй політиці використовував деякі такі принципи. Вже у своїй передвиборчій програмі майбутній 40-ий президент сконцентрувався на основному слогані своєї програми, який звучав: «потрібно зробити вибір між свобідним підприємництвом чи монстром бюрократичної держави». І прийшовши до влади дотримав свого слова. Було скорочено федеральні розходи та федеральні податки, послаблено державне регулювання, яке збільшило доходи і прибутки з відповідним збільшенням капіталовкладень, покращило продуктивність праці, зменшило інфляцію та надало мільйони нових робочих місць. Особливо Рональд Рейган намагався скоротити роль держави у суспільному житті своїх громадян. На той час це була так звана «рейганівська революція», яка мала на меті, як сказав сам президент у своїй прощальній промові: «Вони назвали це рейганівською революцією... Ну що ж, я це приймаю. Але мені здавалося, що це швидше велике повернення, повернення до наших цінностей та здорового глузду... Наш дух повернувся, але ми не реінституціонували його. Ми мусимо зробити кращу роботу, перекинувши, що Америка – це свобода, свобода слова, свобода віросповідання, свобода підприємництва. А свобода особлива і рідкісна. Вона тендітна, їй потрібен захист» (Козинець, 2019, с. 28-29)

Сьогодні лібертаріанство і далі впевнено крокує світом, в той час, як багато політичних течій невпевнено підтримують ідеї свободи, для лібертаріанців це є принциповою позицією, оскільки представники цієї ідеології виступають за тих, хто цінє свою власну свободу і свободу інших, хто заперечує заскорублі наративи колективізму, фашизму і т.д. І перемога лібертаріанства увінчалася виборами 19 листопада 2023 р. в Аргентині, за результатами яких було

обрано лібертаріанця Хав'єра Мілея. Новообраний президент має на меті вивести свою країну із затяжної кризи і зробити Аргентину процвітаючою державою, такою, якою вона була з 1853 р до 1933 р., коли за рівнем ВВП посідала друге місце в світі після США. Але перехід від класичного лібералізму до практично соціалізму на роки відкинув цю державу на багато показників до низу. Звичайно завдання, яке стоїть перед Хав'єром Мілеєм надзвичайно важке і невідомо як йому вдасться з ним впоратися, але є надія, що саме принципи класичного лібералізму, які він буде втілювати в життя, допоможуть йому поступово відновити Аргентину (Хім'як, 2023).

Стоячи на лібертаріанських позиціях, новообраний президент виступає за ліквідацію Центрального банку, відмову від аргентинської національної валюти та надає перевагу долару, скорочення державних витрат, скорочення бюрократичного апарату тощо.

Шоковий характер цих радикальних змін складно переоцінити. Немає гарантій, що все йому вдасться, адже у нього можуть виникнути багато проблем в питанні законодавчого впровадження своїх рішень, але зміни у зовнішній політиці Аргентини, які будуть (як бачимо по перших кроках Мілея), особливо ті, що сприяють зближенню цієї держави із західним демократичним вектором розвитку, будуть мати опосередковані наслідки і для геополітичного бекграунду російсько-української війни. Це ще один гравець у таборі щодо протидії диктаторським режимам, які останнім часом сильно підносять свої голови в боротьбі із демократичним Заходом. «Хоча радикальна економічна програма Мілея створює ризики та невизначеність для країни, вона також представляє потенційні вигоди, якщо йому вдасться стабілізувати економіку. Зміцнення табору демократії на міжнародній арені є важливим сигналом резистентності світопорядку, заснованому на міжнародному праві, у протистоянні з ревізіоністськими режимами» (Хім'як, 2023).

Тут варто зазначити, що для України буде корисним взяти на озброєння принципи класичного лібералізму і після перемоги над рашизмом справді починати втілювати їх в українське суспільство. Адже дуже багато з тих принципів проголошував і В. Зеленський у своїй передвиборчій програмі, проте вони, з різних причин, так і не були ще втілені в наше життя.

А тепер спробуємо звернутися до витоків лібертаріанства. Цей термін виник наприкінці ХУІІІ ст. у Франції. Але сучасне трактування належить американцю Дін Расселу, який виділив у лібералізмі новий напрямок. Але особливо лібертаріанство поширилося після виходу книги білоруської письменниці Айн Ренд (Аліси Розенбаум) під назвою «Атлант розправив плечі».

У ній авторка змалювала боротьбу підприємця проти держави. На думку письменниці, тільки чистий,

нерегульований капіталізм є тією єдиною суспільною системою, яка усуває фізичний примус з людських стосунків. «Капіталізм – це система, заснована на визнанні індивідуальних прав, включаючи право власності. Єдиною функцією уряду при цьому є саме захист індивідуальних прав, тобто захист людей від фізичного примусу... уряд відіграє значну роль у регулюванні господарських процесів і перерозподілі суспільного багатства... У капіталістичному суспільстві усі людські взаємини є добровільними. Люди вільні співробітничати між собою або не співробітничати, укладати угоди або не укладати відповідно до того, що диктують їм особисті думки, переконання та інтереси. Вони можуть взаємодіяти між собою тільки на розумних умовах і розумними засобами, тобто засобами обговорення, переконання і договірних угодах на умовах взаємної вигоди. Ніхто не відмовляє своїм членам у праві на згоду з іншими; зате право на незгоду є вирішальним моментом» (Ренд, 2008). Це були основні меседжі капіталізму.

Після виходу книги Айн Ренд «Атлант розправив плечі» лібертаріанство стає політичною філософією підприємців, які були зацікавлені у зменшенні або навіть ліквідації податків, що в свою чергу сприяло б розширенню людських прав. Звичайно особлива увагу тут приділялася проблемам розуміння американської свободи, яка була задекларована у Декларації прав людини. «Саме інститут приватної власності захищає і практично реалізує право на свободу, тим самим знищуючи перешкоди на шляху самої цінної людської якості – здатності мислити творчо» (Ренд, 2008).

Незважаючи на те, що лібертаріанство вийшло з класичного лібералізму, воно виступає проти концепції справедливості, яку висунули сучасні ліберали: «Всі суспільні первинні блага: свобода і можливість, дохід та добробут, соціальні засновки самоповаги людей – повинні розподілятися порівну, якщо тільки нерівний розподіл деяких або усіх цих благ не слугуватиме користі тих, хто знаходиться в найменш сприятливому положенні» (Smith John, 2020). Головним для лібертаріанців є рівність можливостей і ніякого оподаткування «вимога перерозподілу через податки від талановитих до знедолених порушує право власності на себе кожної окремої вільної людської особистості» (Boaz, 2020), у той же час як ліберали схвально відносяться до оподаткування бізнесових угод на ринку вільного обміну.

Найбільшим фундатором та натхненником лібертаріанства був Людвіг фон Мізес (1881-1973), який народився у Львові, закінчив Віденський університет, був засновником Австрійської економічної школи, але все своє свідоме життя прожив в США.

Дуже вдало, сподвижника ринкових відносин, охарактеризував його шанувальник, назвавши його «найбільшим економістом століття – наступного

століття» («the greatest economist of the century – the next century») (Шахай, 2019, с. 189). Саме економічну частину своєї філософії Айн Ренд взяла від нього. Своє вчення письменниця назвала «філософією об'єктивізму», що стало «дзеркалом етико-політичної парадигми» епохи Модерну.

Але не тільки погляди Людвіга фон Мізеса мали вплив на філософію Айн Ренд. На думку колишнього віце-прем'єр-міністра та міністра фінансів Болгарії (2008-2013) Сімеона Дянкова, «Ранніх реформаторів, таких як Лешек Бальцерович, Вацлав Клаус та прем'єр-міністр Естонії Март Лаар, надихали на їхні зусилля праці Людвіга фон Мізеса» (Велике переродження, 2015, с. 276-277).

Вперше Л. фон Мізес свої ідеї лібертаріанства висловив у 1927 р. у книзі «Лібералізм в класичній традиції» (Мізес, 2009b). У ній та в наступних своїх працях автор доводив, що дрібним та середнім підприємцям потрібна справжня свобода, оскільки планування економіки зверху призведе до її занепаду, через те, що не враховується фактор ціноутворення, коли держава або великий підприємець визначає ціну всього, таким чином, не дає з низу безпосереднім виробникам самостійно вирішувати вартість товарів, що стоїть на заваді розвитку економіки. А коли держава дозволяє вільне ціноутворення, цим самим вона дає дозвіл на економічну свободу (Мізес, 2009b, с. 15).

Таким чином, за словами вченого, успішною держава може бути лише розвиваючись ринковим шляхом, оскільки планувати всю економіку зверху не лише не можливо, але й абсурдно (Гончарук-Чолач, Гурик, & Томахів, 2023, с. 62).

І тільки лібералізм надає людині повні свободи. Людвіга фон Мізеса пояснював цю ідеологію як доктрину, яка стосується тільки поведінки людей у світі. «Лібералізм – не релігія, не світогляд, не партія з особливими інтересами. Він не є релігією, оскільки не вимагає не віри, не відданості; у ньому немає нічого містичного і ніяких догм. Він не є світоглядом, оскільки не намагається пояснити світобудову, нічого не говорить і не прагне говорити про значення і мету людського існування. Він не є партією з особливими інтересами, бо не надає і не прагне надати якихось особливих переваг певній людині або групі. Лібералізм є чимось абсолютно іншим. Він є ідеологією, доктриною взаємин між членами суспільства й одночасно втіленням цієї доктрини в поведінці людей у реальному суспільстві» (Мізес, 2009c, с. 760).

Тут варто зауважити, що в 20-30-ті рр. вчення Мізеса не користувалося популярністю і лише в 70-80-х рр. XX ст. вчений та його учень Фрідріх Гаск, Нобелівський лауреат в галузі економіки, виходять із небуття і розпочинається період не просто обговорення їх ідей, але і з'являються думки, як втілити ці ідеї в життя. Тобто постає питання яку потрібно дати

зброю дрібному та середньому підприємцю, щоб той міг вільно розвиватися (Пальшков, 2020, с. 27). І головним тут, на думку засновника Австрійської економічної школи, є народовладдя, за допомогою якого буде поступово забиратися з життя громадян велика держава. «Не через зневагу до духовних благ лібералізм опікується виключно матеріальним добробутом людини, а через переконання, що найвище та найпоетаємніше в людині не може бути за торкнуте жодним зовнішнім регулюванням. Він шукає шляхів забезпечення лише матеріального добробуту, оскільки знає, що внутрішнє, духовне багатство не може прийти до людини ззовні, а тільки з глибин її власного серця. Він не прагне створити щось іще, окрім зовнішніх передумов розвитку внутрішнього життя» (Велике переродження, 2015, с. 276-277).

Розширення народовладдя пов'язане із розвитком федералізму, коли буде більше влади сконцентровано на місцях в руках громад. Велику увагу професор Мізес приділяв розуму та раціональності людей як політичних суб'єктів. «Нині лібералізм аж ніяк не є несвідомим того факту, що люди іноді діють нерозумно. Якби люди завжди діяли розумно, не було б потреби закликати їх керуватися розумом. Лібералізм стверджує не те, що люди завжди чинять розумно, а радше те, що їм варто, у їхньому власному правильно усвідомленому інтересі, завжди чинити розумно. І суть лібералізму, власне, в тому, що він прагне в царині соціальної політики надати розуму того визнання, якого йому було беззаперечно надано в усіх інших царинах людської діяльності» (Мізес, 2009а, с. 492).

Ще одним принципом, який сповідував Людвіг фон Мізес, це була ліквідація податків, що є експлуатацією людини. Наприклад, в США взагалі не було податків з доходів до Світової війни I, коли держава формувала бюджет лише за допомогою таможних податків. І тільки в період Світової війни I, коли державі потрібно було робити інфляцію, шляхом друкування грошей, почалося оподаткування доходів. І сьогоднішні американці рахують таку політику необхідною умовою свого існування. В Швеції, наприклад, податки складають близько 50% від заробітної плати громадян. Це вважається на сьогоднішній день найбільший відсоток (Гончарук-Чолач, 2020, с. 39).

Мізес же в свою чергу говорив, що людям потрібно пояснювати такі прості речі і таким чином, збільшувати народовладдя, оскільки податки ще йдуть із середньовіччя і рахуються пережитком минулого.

Людина сама повинна бути свідомою, відповідальною, вона повинна чесно займатися бізнесом і працювати на здоровому та нерегульованому ринку і таким лише чином досягати бажаних для себе результатів. Якщо всі громадяни будуть такими, то й держава стане справедливою.

Австрійська економічна школа зачепає і роль монарха в державі. Монарх, якщо він розумний, він виступає таким арбітром, який може згладити різні протиріччя, які виникають в державі між класами, верствами і т.д., тоді, коли країна буде знаходитися на шляху переходу від монархії до республіки.

На думку Л. фон Мізеса в історії людства ще ніколи не існувало абсолютно вільного капіталізму та справжнього лібералізму: «Навіть в Англії, котру називали батьківщиною лібералізму та зразковою ліберальною країною, прибічники ліберальної політики ніколи не досягали успіху у втіленні усіх своїх вимог... Лібералізм не є завершеною доктриною або сталою доктриною» (Мізес, 2018).

На завершення хочеться зацитувати слова Карла Оглесбі, який говорив, що «Лібертаріанство – це позиція, що дає змогу говорити і з правими, і з лівими, і саме це я завжди намагався робити... Навіщо йти до правих із цим питанням, якщо є так багато лівих течій? Тому що найсильнішою антивоєнною позицією буде та, яку підтримують і праві, і ліві» (Oglesby, 2008, р. 120). Якими близькими є для нас сьогодні ці слова. Для відбудови нашої України нам потрібно буде взяти багато з лібертаріанства.

Висновки.

Таким чином, сьогодні лібертаріанство є не тільки базовою стандартною основою сучасної думки але й сучасні лідери не лише, як бачимо на Заході, але й по всьому світу, використовують основні його постулати – індивідуалізм, приватна власність, свободи, рівність згідно із законом, для побудови справедливого демократичного суспільства. Прихильники лібертаріанства розглядають людину як основну одиницю соціального аналізу, адже саме особистість самостійно несе відповідальність за себе і за свої дії.

Бачимо з вище сказаного, що лібертаріанство наголошує на гідності кожної людини, яка від природи наділяється як свободами, так і відповідальністю. Саме людська гідність і є тією великою лібертаріанською перевагою та перемогою західного світу, що є сьогодні надзвичайно актуальним в нашій боротьбі із віссю зла, з якою так безстрашно бориться український народ.

Як вже зазначалося, розширення демократичного табору на принципах, які сповідує лібертаріанство будуть мати опосередковані наслідки і для геополітичного бекграунду російсько-української війни. Чим більшим буде прозахідний табір щодо протидії диктаторським режимам, які останнім часом сильно підносять свої голови в боротьбі із демократичним Заходом, тим швидшою буде його перемога. Зміцнення табору демократії на міжнародній арені є важливим сигналом резистентності світопорядку, заснованому на міжнародному праві, у протистоянні з ревізіоністськими режимами.

І в цьому таборі основне місце відводиться нашій зболеній Україні та її безстрашному народові. Через це для нас такими важливими є принципи лібертаріанства, які майже сто років тому висунув наш прославлений земляк зі Львова – Людвіг фон Мізес, і які для України буде корисним взяти на озброєння після

перемоги над рашизмом, і справді починати втілювати їх в українське суспільство. Адже, як зазначалося вище, дуже багато з тих принципів проголошував і наш президент Володимир Зеленський у своїй передвиборчій програмі, проте вони, з різних причин, так і не були втілені в наше життя.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Велике переродження. (2015). *Уроки перемоги капіталізму над комунізмом*. Л.: Видавництво старого лева.
- Гончарук-Чолач, Т. В. (2020). *Інтенції дослідження соціальної нерівності та стратифікації від античності до сьогодення*. Гілея: науковий вісник, 157, 35-41.
- Гончарук-Чолач, Т. В., & Томахів, В. Я. (2020). *Історія українських та зарубіжних політичних вчень*. (Посібник). К.: Крок.
- Гончарук-Чолач, Т., Гурик, М., & Томахів, В. (2023). Ліберальні вчення Людвіга фон Мізеса як теоретичне підґрунтя післявоєнної відбудови України. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 26(2), 61-65. <https://doi.org/10.15421/172328>
- Козинець, О. Г. (2019). Неоконсерватизм як основа політики Рональда Рейгана. *Право і суспільство*, 3, 25-29.
- Мізес, Л. (2009a). Капіталізм, ринок і свобода. *Лібералізм: Антологія*, (р. 489-495). К.: ВД «Простір», «Смолоסקип».
- Мізес, Л. (2009b). Лібералізм у класичній традиції. *Лібералізм: Антологія*, (р. 3-19) К.: ВД «Простір», «Смолоסקип».
- Мізес, Л. (2009c). Сутність принципу laissez-faire. *Лібералізм: Антологія*, (р. 759-761). К.: ВД «Простір», «Смолоסקип».
- Мізес, Л. (2018). *Свобода і власність*. Відновлено з http://r-e-ed.com/wp-content/uploads/2018/08/116r_Mises_Liberty_and_Property
- Пальшков, К. Є. (2020). Ліберальні вчення Людвіга фон Мізеса та Мілтона Фрідмана як теоретичне підґрунтя реформування планової економіки. *Політикус*, 1, 25-28.
- Ренд, А. (2008). *Атлант розправив плечі*. Відновлено з <http://www.project-syndicate.org/commentary/america-s-g-zeromoment>
- Хім'як, А. (2023). *Хав'єр Мілей – прихована загроза чи нова надія Аргентини*. Відновлено з <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/165118>
- Шахай, А. (2019). *Філософія політики*. Х.: Гуманітарний центр.
- Boaz, D. (2020). *The Libertarian Mind: A Manifesto for Freedom*. Retrieved from http://www.cartercenter.org/health/guinea_worm/mini_site/index.html
- Brennan, J. (2012). *Libertarianism: What Everyone Needs to Know*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2012/05/11/7139235/>
- Doherty, B. (2007). *Radicals for Capitalism: A Freewheeling History of the Modern American Libertarian Movement*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2007/05/8/7139066>
- Dow, J. (2021). *The Ethical Foundations of Libertarianism*. Retrieved from <http://top.bigmir.net/global/uanet>
- Oglesby, C. (2008). *Ravens in the Storm. A Personal History of the 1960s Anti-War Movement*. New York: Scribner.
- Smith, J. (2020). *Libertarianism and the Welfare State: The Role of the State in the Modern Economy*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/international/ukrajina-na-shljakhu-do-jes-de-mi-je-i-kudi-rukhaje-mosja-dali-.html>
- Zakaria, F. (2019). The 20 Percent Philosophy. *Public Interest*, 96-101.

REFERENCES

- A great rebirth. (2015). *Lessons from the victory of capitalism over communism*. L.: Old Lion Publishing House.
- Boaz, D. (2020). *The Libertarian Mind: A Manifesto for Freedom*. Retrieved from http://www.cartercenter.org/health/guinea_worm/mini_site/index.html
- Brennan, J. (2012). *Libertarianism: What Everyone Needs to Know*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2012/05/11/7139235/>
- Doherty, B. (2007). *Radicals for Capitalism: A Freewheeling History of the Modern American Libertarian Movement*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2007/05/8/7139066>
- Dow, J. (2021). *The Ethical Foundations of Libertarianism*. Retrieved from <http://top.bigmir.net/global/uanet>
- Honcharuk-Cholach, T. V. (2020). Intentions for the study of social inequality and stratification from antiquity to the present. *Gileia: Scientific Bulletin*, 157, 35-41.
- Honcharuk-Cholach, T. V., & Tomakhiv, V. Ya. (2020). *History of Ukrainian and foreign political teachings*. (Manual). K.: Step.
- Honcharuk-Cholach, T., Guryk, M., & Tomakhiv, V. (2023). Liberal teachings of Ludwig von Mises as a theoretical basis for the post-war reconstruction of Ukraine. *Scientific and theoretical almanac Grani*, 26(2), 61-65. <https://doi.org/10.15421/172328>
- Khimiak, A. (2023). *Javier Milei is a hidden threat or the new hope of Argentina*. Retrieved from <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/165118>
- Kozynets, O. G. (2019). Neoconservatism as the basis of Ronald Reagan's policy. *Law and society*, 3, 25-29.
- Mises, L. (2009a). Capitalism, market and freedom. *Liberalism: An Anthology*, (p. 489-495). K.: VD "Prostir", "Smoloskip".
- Mises, L. (2009b). Liberalism in the classical tradition. *Liberalism: An Anthology*, (p. 3-19) K.: VD "Prostir", "Smoloskip".
- Mises, L. (2009c). The essence of the laissez-faire principle. *Liberalism: An Anthology*, (p. 759-761). K.: VD "Prostir", "Smoloskip".
- Mises, L. (2018). *Freedom and property*. Retrieved from http://r-e-ed.com/wp-content/uploads/2018/08/116r_Mises_Liberty_and_Property
- Oglesby, C. (2008). *Ravens in the Storm. A Personal History of the 1960s Anti-War Movement*. New York: Scribner.
- Palshkov, K. E. (2020). Liberal teachings of Ludwig von Mises and Milton Friedman as a theoretical basis for reforming the planned economy. *Politicus*, 1, 25-28.
- Rand, A. (2008). *Atlantean straightened his shoulders*. Retrieved from <http://www.project-syndicate.org/commentary/america-s-g-zeromoment>
- Shahay, A. (2019). *Philosophy of politics*. Kh.: Humanitarian Center.
- Smith, J. (2020). *Libertarianism and the Welfare State: The Role of the State in the Modern Economy*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/international/ukrajina-na-shljakhu-do-jes-de-mi-je-i-kudi-rukhaje-mosja-dali-.html>
- Zakaria, F. (2019). The 20 Percent Philosophy. *Public Interest*, 96-101.